

შრომის ბაზრის სტატისტიკური კვლევის მნიშვნელოვანი ასპექტები

ნაირა ვირსალაძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სტატისტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა შრომის ბაზარზე არსებული კანონზომიერებების დადგენა. კვლევამ აჩვენა, რომ ეკონომიკურად აქტიური დასაქმებული მოსახლეობის დიდი ნაწილი სოფლად არის კონცენტრირებული და თვითდასაქმებულთა კატეგორიას მიეკუთვნება, რომლის უმეტეს ნაწილს საკუთარმეურნეობაში ნატურით მიღებული პროდუქტის გარდაარანაირი ფინანსური შემოსავალი არ აქვს. მათი საქმიანობა თვითგადარჩენის მიზნით, „საჭიროებით მოტივირებული“ მენარმეობაა. ეკონომიკური სიდუხჭირის გამო მოსახლეობის ეს კატეგორია იძულებულია დატოვოს საცხოვრებელი ადგილი და იქ გასდევდეს საცხოვრებლად სადაც გაიუმჯობესებს ეკონომიკურ მდგომარეობას. აღნიშნული მოტივით ყოველწლიურად იზრდება მიგრანტების რიცხვი. მათი ერთი ნაწილი ჩვენი ქვეყნის ქალაქებში გადადიან საცხოვრებლად (ურბანიზაცია), ხოლო ნაწილსაერთოდ ტოვებს ქვეყანას. ურბანიზაციის შედეგად ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის 1/3-შია მიგრაცია. ურბანიზაციის პროცესს განსაკუთრებით ის ართულებს, რომ მოსახლეობა ძირითადად თბილისში მოდის და სოფლებთან ერთად რაიონული ცენტრები და ქალაქებიც იცლება. შიდა მიგრანტთა დაახლოებით 33% თბილისშია ჩასახლებული.

ეკონომიკური სიდუხჭირის გამო 840.0 ათასი ქართველი გარე ემიგრანტია დამსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში ცხოვრობს. მართალია, ემიგრანტების მიერ მათი ოჯახებისათვის გადმორიცხული თანხები სიღარიბის დაძლევის დროებით უწყობს ხელს, მაგრამ ეს ფაქტორი და ფულადი გზავნილების აქტიური გამოყენება არც ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების და არც სამუშაო ადგილების შექმნის საფუძველია.

ნებისმიერი ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური წინსვლა ეფუძნება ძლიერ მენარმეობას და ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ეფექტურ დასაქმებას. ეკონომიკის ხერხემაღლსწორედ, რომ მცირე და საშუალო საწარმოები წარმოადგენდნენ, როგორც ეს განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებშია. ჩვენც მენარმეობის განვითარებისკენ უნდა ავიღოთ გეზი, რათა მოხდეს სამუშაო ძალის მაქსიმალური დასაქმება.

საკვანძო სიტყვები: შრომის ბაზარი, ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა, თვითდასაქმებული მოსახლეობა, ემიგრანტები, ურბანიზაცია.

IMPORTANT ASPECTS OF LABOR MARKET STATISTICS

Naira Virsaladze

Academic Doctor of Economics,
Associate Professor of Akaki Tsereteli
State University

SUMMARY

One of the most important task of statistics in the market economy is the determination of the existing regularities on the labor market. Research has shown that the most part of the economically active population is concentrated in rural areas and belongs to the self-employed category, most of which have no financial income except the product obtained in a kind of product. Their activities are motivated by the “motivated” entrepreneurship. Due to the economic hardship, this category of population is forced to leave the place of residence and leave the place where it will improve the economic situation. The above motive increases the number of migrants annually. One part of them goes to cities of our country (Urbanization), and part of it leaves the country at all. As a result of urbanization, our country's population is in 1/3 internal migration. Urbanization process makes it particularly difficult for the population to come to Tbilisi and villages along with the villages and towns. Approximately 33% of domestic migrants are settled in Tbilisi.

Because of economic hardship, 840. 0 thousand Georgians live in different parts of the world. It is true that funds transferred to immigrants for their families temporarily help to overcome poverty, but this factor and active use of money transfers are not the basis for sustainable development of the country's economy and creation of jobs.

Sustainable economic progress of any country is based on strong entrepreneurship and efficient employment of economically active population. The backbone of the economy was that small and medium enterprises were in the development of market economies. We also need to take the path of entrepreneurship to maximize the work force.

Key words: labor market, economically active population, self-employed population, immigrants, urbanization.

შინაარსი

შრომის ბაზრის სტატისტიკური მაჩვენებლები წარმოადგენს მაკროეკონომიკურ ინდიკატორებს, რომლებიც აუცილებელია სახელმწიფოს სოციალური და ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისათვის. მათ პირველ რიგში მეკუთვნება დასაქმება და უმუშევრობა, როგორც სოციალური მდგომარეობის ორი პოლუსი, რომელთა თანაფარდობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ქვეყნის შიგნით არსებულ არა მხოლოდ სოციალურ, არამედ პოლიტიკურ სიტუაციასაც.

გეგმური მეთოდებისაგან განსხვავებით საბაზრო ეკონომიკის პირობებში დასაქმების და უმუშევრობის შესწავლამ დიდი სოციალური და ეკონომიკური მნიშვნელობა შეიძინა. თუ სოციალიზმის პირობებში ფორმალურად უმუშევრობა არ არსებობდა, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ის რეალურად იქცა დადასაქმებასთან ერთად დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, ცხოვრების დონეზე.

საქართველოს გადასვლამ საბაზრო ეკონომიკაზე განაპირობა მნიშვნელოვანი ცვლილებები როგორც შრომითი რესურსების სტატისტიკის მაჩვენებელთა სისტემაში, ისე მათი გაანგარიშების მეთოდოლოგიაში. სტატისტიკის თეორიასა და პრაქტიკაში გაჩნდა ახალი ეკონომიკური კატეგორიები (ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა, დაქირავებული მუშაკი, თვითდასაქმებული, საკუთრივ დასაქმებული და ა.შ.), რომლებიც გეგმიური ეკონომიკის პირობებში არ წარმოადგენდნენ შესწავლის საგანს. ამჟამად შრომის სტატისტიკის ინფორმაციის მოპოვების წყაროებია შინამეურნეობათა ინტეგრირებული გამოკვლევა და სამუშაო ძალის დამოუკიდებელი გამოკვლევა, რომელიც ცალკე მოდულად გამოეყო შინამეურნეობების გამოკვლევას 2017 წლიდან. ასევე მნიშვნელოვანი იფორმაცია მიიღება საწარმოთა გამოკვლევებიდან.

რაც შეეხება შრომის ბაზრის სტატისტიკის მაჩვენებელთა გაანგარიშების მეთოდოლოგიას, იგი ეყრდნობა შრომის საერთაშორისო ბიუროს, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (შსო) და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების რეკომენდაციებს.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სტატისტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა შრომის ბაზარზე არსებული კანონზომიერებების დადგენა. ამ მიზნით ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა კლასიფიცირდება ეკონომიკური სტატუსის მიხედვით, რომელიც ასახავს მის მდგომარეობას, როგორც დაფუძნებულია ეკონომიკური სტატუსის მიხედვით, რომელიც ასახავს მის მდგომარეობას, როგორც დაფუძნებულია ეკონომიკური სტატუსის მიხედვით, რომელიც ასახავს მის მდგომარეობას, როგორც დაფუძნებულია ეკონომიკური სტატუსის მიხედვით.

კლასიფიკაციის მიხედვით ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილს, როგორც რაოდენობრივად, ისე სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით წარმოადგენს დასაქმებული მოსახლეობა, რომლის ზრდა იწვევს უმუშევრობის შემცირებას და ქვეყანაში არსებული სოციალური ფონის გაუმჯობესებას.

დასაქმებულის ცნება უშუალოდ დაკავშირებულია

ბუღალტრული წარმოების საზღვრებთან და განმარტებულია ეკონომიკურ ანგარიშთა სისტემით (ეას). შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის და საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) მეთოდოლოგიის თანახმად დასაქმებულს (დაქირავებულს ან თვითდასაქმებულს) მიეკუთვნება 15 წლის და უფროსი ასაკის პირი, რომელიც გამოკითხვის მომენტის წინა 7 დღის განმავლობაში მუშაობდა (სულ მცირე, ერთი საათი მაინც) შემოსავლის (ხელფასის, ნატურალური შემოსავლის, მოგების და ა.შ.) მიღების მიზნით, ეხმარებოდა უსასყიდლოდ სხვა შინამეურნეობის წევრებს, ან რაიმე მიზეზით არ იმყოფებოდა სამუშაოზე, თუმცა ფორმალურად ირიცხებოდა მომუშავედ.

მაშასადამე, პირი რომელიც დასაქმებულია, არ არის აუცილებელი მას ჰქონდეს ხანგრძლივადიანი შრომითი ხელშეკრულება ან დაქირავებული იყოს ვინმეს მიერ. დასაქმებულად ითვლება ასევე საკუთარ საწარმოში ან საკუთარ მეურნეობაში მომუშავე პირი (თვითდასაქმებული), რომელსაც გააჩნია საკუთარი შემოსავალი. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ქვეყანაში ითვითდასაქმებულთა გარკვეული ნაწილის სოციალური მდგომარეობა სახარბიელო არ არის და შესაძლოა ისინი ეძებდნენ დამატებით სხვა სამსახურს, შსო და საქსტატის მეთოდოლოგიის თანახმად ისინი დასაქმებულად ითვლებიან.

15 წლის და უფროსი ასაკის საქართველოს მოსახლეობა დასაქმების სტატუსის მიხედვით ასე იყოფა (იხ. ცხრილი 1):

როგორც №1 ცხრილიდან ჩანს 15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა 2005 წელთან შედარებით 2017 წლისათვის 148.0 ათ. ერთეულით ანუ 4.7%-ით არის შემცირებული. დაქირავებული მოსახლეობის ხვედრითი წილი დასაქმებულ მოსახლეობაში 37.6 პროცენტიდან 48.3 პროცენტამდე აგაზრდილი. თვითდასაქმებულთა რიცხვი 168.4 ათ. ერთეულით არის შემცირებული და მისი ხოლო ხვედრითი წილი დასაქმებული მოსახლეობის 1/2-ს სჭარბობს.

ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად სოფლადაა კონცენტრირებული ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის 49.9 პროცენტი, დასაქმებული მოსახლეობის 55.0 პროცენტი და თვითდასაქმებული მოსახლეობის 79.5 პროცენტი¹. თვითდასაქმებულთა რაოდენობა ქალაქშიც მაღალია, მაგრამ არა ისეთი მაღალი, როგორც სოფლად (იხ. ცხრილი 2).

მოყოლებული 2000 წლიდან თვითდასაქმებულთა რიცხოვნობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა. 2004 წელს კი, პიკს მიაღწია და მთლიანი სამუშაო ძალის ორი მესამედი შეადგინა. 2005 წლიდან თვითდასაქმებულთა კლება დაიწყო, რაც ოფიციალურ სექტორ-

1 1990-იანი წლების მიწის რეფორმის დროს ყველა მცხოვრებს გადაეცა მიწის პარცელის ნაკვეთები. სასოფლო-სამეურნეო მიწის სავარგულების მფლობელი მოსახლეობა განიხილება, როგორც სოფლის მეურნეობაში თვითდასაქმებულები.

**15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა საქართველოში დასაქმების
სტატუსის მიხედვით 2005-2017 წლებში ათ. კაცი**

წლები	2005	2010	2016	2017
სულ 15+ მოსახლეობა	3 160.3	3 114.8	3 009.4	3 012.3
სულ აქტიური მოსახლეობა(სამუშაო ძალა)	1 982.7	1 970.9	1 996.2	1 983.1
დასაქმებული	1 683.0	1 627.3	1 717.3	1 706.6
დაქირავებული	632.2	668.8	801.5	824.2
თვითდასაქმებული	1 050.0	956.6	909.5	881.6

წყარო:<http://www.geostat.ge/?action=page&p-id=145&lang=geo>

**15 წლის და უფროსი ასაკის ქალაქ-სოფლის მოსახლეობა საქართველოში
დასაქმების სტატუსის მიხედვით 2005-2017 წლებში**

წლები	2005				2017			
	ქალაქი		სოფელი		ქალაქი		სოფელი	
	ათ.კაცი	ხვ.წილი %	ათ.კაცი	ხვ.წილი %	ათ.კაცი	ხვ.წილი %	ათ.კაცი	ხვ.წილი %
სულ 15+ მოსახლეობა	1 779.9	56.3	1 382.5	46.4	1 714.0	56.9	1 298.3	43.1
სულ აქტიური მოსახლეობა	966.8	48.7	1 015.9	51.3	993.8	50.1	989.2	49.9
დასაქმებული	716.5	42.5	966.5	47.5	767.5	45.0	939.2	55.0
დაქირავებული	481.4	76.1	150.8	23.7	585.7	71.1	238.5	28.9
თვითდასაქმებული	234.3	22.3	815.7	77.7	181.3	20.5	700.7	79.5

წყარო:<http://www.geostat.ge/?action=page&p-id=145&lang=geo>

ში სამუშაო შესაძლებლობების გაუმჯობესებაზე მიგვიანებებს. თუმცა, სამუშაო ძალაზე დაბალი მოთხოვნის გამო, დასაქმებულ მოსახლეობაში კვლავ მაღალია თვითდასაქმებული მოსახლეობის წილი.

კვლევამ აჩვენა, რომ დასაქმებული მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი სოფლად არის კონცენტრირებული და თვითდასაქმებულთა კატეგორიას მიეკუთვნება. თვითდასაქმებული მოსახლეობის უმეტესობას კი საკუთარ მეურნეობაში ნატურით მიღებული პროდუქტის გარდაარაჩივი ფინანსური შემოსავალი არ აქვს. მათი რეალური შემოსავალი იმდენად მწირია, რომ მინიმალურ მოთხოვნებსაც ვერ აკმაყოფილებს და შეიძლება ითქვას, რომეს საქმიანობათვით გადარჩენის მიზნით, „საჭიროებით მოტივირებული“ მენარმოებაა. ისინი ხასიათდებიან შრომის დაბალი მწარმოებლურობით და მთლიანი შიდა პროდუქტის დაახლოებით 20 პროცენტს ქმნიან.

მძიმე ეკონომიკური პირობების გამო მოსახლეობის ეს კატეგორია იძულებულია დატოვოს საცხოვრებელი ადგილი და გადავიდეს იქ, სადაც გაიუმჯობესებს ეკონომიკურ მდგომარეობას. აღნიშნული მოტივით ყოველწლიურად იზრდება ემიგრანტების რიცხვი. მათი ერთი ნაწილი ქალაქში გადადის საცხოვრებლად (ურბანიზაცია), ხოლო ნაწილი საერთოდ ტოვებს ქვეყანას.

ურბანიზაციის შედეგად ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის 1/3 (1 058 000 ადამიანი) შიდა მიგრაციაშია. მათი დაახლოებით ნახევარი ხუთ ქალაქში: თბილისში, ბათუმში, ქუთაისში, ფოთსა და რუსთაველაშია გადანაწილებული. როდესაც ქვეყანა ეკონომიკურად ვითარდება, მის ეკონომიკაში სულ უფრო დიდ ადგილს იკავებს მრეწველობისა და მომსახურების სექტორები, სოფლის მეურნეობის წილი კი მცირდება. შესაბამისად, მცირდება სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულებისა და სოფელში მცხოვრებთა წილიც. თუმცა, საქართველოში ურბანიზაციის პროცესს განსაკუთრებით ის ართულებს, რომ მოსახლეობა ძირითადად თბილისში მოდის და სოფლებთან ერთად რაიონული ცენტრები და ქალაქებიც იცლება. შიდა მიგრანტთა დაახლოებით 33% თბილისშია ჩასახლებული².

უმუშევრობისა და ეკონომიკური სიდუხჭირის გამო 840. 0 ათასი ქართველი გარე ემიგრანტია და ცხოვრობს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანებში³, მა-

2 2014 წლის მოსახლეობის აღწერის მასალები.

3 <https://1tv.ge/news/amerikis-khma-yvelaze-meti->

შინ როდესაც ქვეყნის მოსახლეობა 3.729 მილიონს არ აღემატება. საზღვარგარეთ მომუშავე ემიგრანტების მიერ მათი ოჯახის წევრების მიმართ გადმორიცხულმა თანხამ 2017 წელში დაახლოებით 1.4 მილიარდი დოლარი შეადგინა⁴, რაც სოციალური პროდუქტის 10.4 პროცენტია. მართალია, საზღვარგარეთიდან ამ გზით შემოსული თანხა ქვეყანაში სიღარიბის დაძლევის უწყობს ხელს, მაგრამ ეს ფაქტორი და ფულადი გზავნილების აქტიური გამოყენება არც მდგრადი ეკონომიკის ზრდას უწყობს ხელს და არც სამუშაო ადგილების შექმნას ქვეყნის მასშტაბით.

ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ეფექტური დასაქმება და ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლა კი ეფუძნება მეტწილად ძლიერ მენარმეობას. ეკონომიკის ხერხემაღსსწორედ, რომ მცირე დასაშუალოსანარმოებიუნდა წარმოადგენდნენ, როგორც ეს განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებშია.

საქართველოში, ოფიციალური დეკლარირებული მონაცემებით, 2016 წელს სანარმოთა მთლიანმა ბრუნვაში მსხვილი ბიზნესი - 44.1 პროცენტი, საშუალო ბიზნესი - 21,9 პროცენტი, მცირე ბიზნესი - 34.0 პრო-

ცენტი უჭირავს. პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში მსხვილი ბიზნესის წილად მოდის 41.6%, საშუალო ბიზნესის - 25.9%, მცირე ბიზნესის - 33.3 პროცენტი. მოტანილი მონაცემები იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ქვეყანაში გატარებული მნიშვნელოვანი ღონისძიებების მიუხედავად, განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებისაგან განსხვავებით, კვლავ დაბალია საშუალო და მცირე ბიზნესის წილი ეკონომიკაში, რაც უარყოფითად აისახება შრომის ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაბიძაშვილი ბ. ვირსალაძე ნ., სოციალურ-ეკონომიკური სტატისტიკა, 2003.
2. ვირსალაძე ნ. ბაკურაძე ა. სტატისტიკა ეკონომიკასა და ბიზნესში, ნაწილი მეორე, ქუთაისი, 2009
3. ხმაღაძე მ. სტატისტიკა ეკონომიკასა და ბიზნესში, 2012 წელი.
4. <http://www.geostat.ge/>
5. https://www.eprc.ge/admin/editor/uploads/files/Mecarmeoba_GEO.pdf
6. <https://1tv.ge/news/amerikis-khma-yvelaze-meti-qartveli-emigranti-rusetshi-ckhovrobs/>

qartveli-emigranti-rusetshi-ckhovrobs/

4 <http://forbes.ge/news/4320/rogor-izrdeboda-gadmoricxuli-Tanxa>